

Seletuskiri

1.1-C.2/714

põllumajandusministri määruse "Kiviaia taastamise toetuse saamise nõuded, toetuse taotlemise ja taotluse menetlemise täpsem kord" eelnõu juurde

1. Sissejuhatus

Määrus kehtestatakse "Euroopa Liidu ühise põllumajanduspoliitika rakendamise seaduse" § 58 lõike 5, § 59 lõike 5 ja § 60 lõike 4, komisjoni määruse (EÜ) nr 1975/2006, millega kehtestatakse nõukogu määruse (EÜ) nr 1698/2005 rakendamise üksikasjalikud eeskirjad kontrollimenetluse rakendamise ja maaelu arengu toetusmeetmete nõuetele vastavuse kohta (ELT L 368, 23.12.2006, lk 74–84), artikli 4 lõike 1 alusel ning kooskõlas nõukogu määruse (EÜ) nr 1698/2005 Maaelu Arengu Euroopa Põllumajandusfondist (EAFRD) antavate maaelu arengu toetuste kohta (ELT L 277, 21.10.2005, lk 1–40) artikli 18 lõike 4 alusel heaks kiidetud "Eesti maaelu arengukavaga 2007–2013" (edaspidi *arengukava*).

Euroopa Liidu (edaspidi *EL*) liikmesriigina on Eestil võimalik osaleda ühenduse maaelupoliitikas ja saada osa ELi maaelu arengu toetuste eelarvest. Arengukava raames on Eestil võimalik muu hulgas kasutada Maaelu Arengu Euroopa Põllumajandusfondi (edaspidi *EAFRD*) vahendeid ligikaudu 11,2 miljardi krooni ulatuses. Arengukava hõlmab perioodi 2007–2013 ning keskendub ühenduse põllumajanduse ja metsanduse konkurentsivõime, maade hooldamise ja keskkonna, elukvaliteedi ja maapiirkonna ettevõtluse mitmekesistamisele, võttes samas arvesse Eesti maaelu omanäolisust.

Arengukava kohaselt on kiviaedade taastamise toetuse eesmärk aidata kaasa kõrge ajaloolise, kultuurilise ja maastikulise väärtusega traditsiooniliste põllumajandusmaastike elementide, kiviaedade, taastamisele, et:

- säilitada ja suurendada maastike esteetilist väärtust;
- luua elupaiku ning suurendada bioloogilist ja maastikulist mitmekesisust;
- säilitada maastiku ajaloolist ja kultuurilist väärtust.

Nõukogude perioodi intensiivse põllumajanduse ja ulatusliku maaparanduse tagajärjel traditsiooniline mosaiikne maastikustruktuur lihtsustus – loodi suured põllumassiivid, kust eemaldati elupaikadena olulised kiviaiad, põldudel leiduvad metsatukad ja muud väärtuslikud maastikuelemendid. Sellega hävitati paljudele põllumajandusmaastike liikidele sobivad elupaigad ning langes maastike esteetiline väärtus. Ka paljud külateede ääres olnud traditsioonilised kiviaiad on kadunud, osa neist eemaldati teede laiendamisel, palju kasutati aga kive ka tee-ehitusel killustiku valmistamiseks või muudel juhtudel ehitusel täitematerjalina. Kiviaedade taastamine liigestab maastikku, see omakorda suurendab elupaigalist mitmekesisust ning loob elupaiku paljudele liikidele, mis on iseloomulikud kiviaedadele või nendega seotud liikidele, sealhulgas paljud ohustatud ja kaitsealused liigid. Kiviaia taastamine suurendab maastike vaatelisust ning aitab kaasa põllumajandusega seotud kultuuripärandi säilimisele.

Kiviaiad pakuvad kasvukohta mitmetele soontaimedele, samblikele ja sammaldele ning elupaika nii pisiimetajatele, roomajatele kui putukatele. Kiviaedadel eelistavad kasvada litofüütidest taimed. Nt sõnajalgadest on kivi-imar üks tavalisemaid kiviaia asustajaid. Kiviaeda on märgitud ühe võimaliku kasvukohana riiklikult kaitstava sõnajalaliigi (II kategooria) – pruuni raunjala jaoks.

Imetajatest eelistab kiviaia või kivihunniku lähedust Eestis II kategooria kaitsealuste liikide hulka arvatud närliline lagrits. Kiviaedades võivad pesitseda mitmed roomajad, s.h nt kaitsealune arusisalik (III kaitsekategooria). Ka kahepaiksetele pakuvad need maastikuelemendid varju, muuhulgas on kiviaedu nimetatud kõre ehk juttself-kärnkonna (I kaitsekategooria) ühe võimaliku talvitumispaijana. Linnud võivad puude ja põõsastega kiviaedade näol leida sobiliku pesitsus-, toitumis- või varjumiskoha.

Lisaks otsesele positiivsele mõjule kasvukohtade ja elupaikadena võivad kiviaiad bioloogilist mitmekesisust toetada ka kaudselt. Puude ja põõsastega kiviaiad põllumajandusmaastikus nagu teisedki poollooduslikud joonelemendid (põõsaribad, teeservad jne) võivad täita loomade jaoks n-õ koridori funktsiooni, võimaldades neil ületada muidu liikumiseks ebasobilikke põlde, et jõuda ühest sobivast elu- või toitumispaiigast teise.

Aastatel 2001–2003 toetati kiviaedade taastamist ja hooldamist põllumajandusliku keskkonnatoetuse kahel pilootalal (Lümanda, Kihelkonna ja Palamuse vald).

2005. aastal võis taotleda toetust kiviaedade rajamiseks, taastamiseks ja hooldamiseks “Eesti maaelu arengukava 2004–2006” raames üleriigiliselt. Taotlusi esitati 338, seejuures laekus Saaremaalt üle poole taotlustest, 177. Toetust taotleti 41 048 m kiviaia rajamiseks, 85 505 m kiviaia taastamiseks ja 35 959 m kiviaia hooldamiseks. Toetus määrati määrati 226-le taotlejale (95 kiviaia rajamiseks, 155 kiviaia taastamiseks ja 105 kiviaia hooldamiseks). Heaks kiideti 19 295 meetri kiviaia rajamine, 39 451 meetri kiviaia taastamine ja 26 034 meetri kiviaia hooldamine. Kokku maksti kiviaia rajamise, taastamise ja hooldamise eest 23,2 miljonit krooni, sellest taastamise eest 11,2 miljonit krooni, rajamise eest 7,0 miljonit krooni ja hooldamise eest 4,9 miljonit krooni.

Arengukava raames on taotlusi vastu võetud ühel korral, 2008. a lõpus – 2009. a alguses, mil taotlusi laekus kavandatuga võrreldes palju enam, 702 taotlejat esitasid taotluse kokku 219 km kiviaia rajamiseks või taastamiseks. Kõigi taotluste rahuldamiseks oleks kulunud 107 mln krooni, taotlusvooru eelarve oli aga 10 miljonit krooni. Toetusmeetme erakordset populaarsust arvestades suurendas Põllumajandusministeerium selle taotlusvooru eelarvet 20 miljoni kroonini, mis võimaldas 150 toetuse taotlejal taastada ca 43 km kiviaedu. 150 toetusesaajast 91 taastavad kiviaedu Saaremaal ja saavad selleks üle 11,3 mln krooni. 13 taotlust rahuldati nii Pärnumaal (2,3 mln krooni) kui ka Läänemaal (1,8 mln kr), mujal maakondades on toetusesaajaid vähem. Toetuste abil taastatakse kiviaedu kokku üheksas maakonnas.

Kuna taotlejate huvi toetuse vastu oli 2008/2009. a väga suur, siis taotluste hindamiste tulemusena ei rahuldatud 2009. a ühtegi taotlust, milles sooviti rajada uut kiviaeda. Kuna ka 2010. a on oodata suurt taotlejate arvu, siis võimaldatakse toetust taotleda üksnes kiviaia taastamiseks, mis on meetme eesmärke silmas pidades rajamisega võrreldes olulisem tegevus. Lisaks on eelmise taotlusvooriga võrreldes märkimisväärselt vähendatud ka toetusmäära, kuna vahepealsel perioodil on muutunud ka kiviaia ladumise hinnad ning väiksema toetusmääraga saab rahuldada rohkem taotlusi. Toetuse määr ühe meetri 60–90 cm kõrguse kiviaia taastamise eest on 250 krooni ja ühe meetri üle 90 cm kõrguse kiviaia taastamise eest 391 krooni. Eelmises taotlusvoorus olid toetusmäärad vastavalt 410 ja 575 krooni.

Nõukogu määruse (EÜ) nr 1698/2005 Maaelu Arengu Euroopa Põllumajandusfondist (EAFRD) antavate maaelu arengu toetuste kohta (ELT L 277, 21.10.2005, lk 1–40) artikli 41 kohaselt on kiviaia taastamise toetuse puhul tegemist vähetootliku investeeringuga, mille all mõeldakse põllumajandusliku keskkonnatoetuse või muude põllumajanduse

keskkonnaeesmärkide saavutamiseks vajalikke investeeringuid. Kiviaia taastamise toetust makstakse investeeringutoetuste põhimõttel ehk pärast projekti elluviimist, kuludokumentide ja aruandluse põhjal. Taastatav kiviaed peab olema looduses visuaalselt tuvastatav. Kiviaia taastamiseks on taotlejal taotluse rahuldamise otsusest alates aega kaks aastat.

Määruse eelnõu ja seletuskirja koostas Põllumajandusministeeriumi maaelu arengu osakonna põllumajanduskeskkonna büroo peaspetsialist Eike Lepmets (eike.lepmets@agri.ee, tel 625 6141), juriidilise ekspertiisi määruse eelnõule tegi Põllumajandusministeeriumi õigusosakonna koosseisuväline teenistuja-nõunik Ketlyn Roze (ketlyn.roze@agri.ee, tel 625 6206) ja sama osakonna nõuniku asendaja Helen Sepp (helen.sepp@agri.ee), tel 625 6260. Keeleliselt toimetas eelnõu õigusosakonna peaspetsialist Leeni Silk (leeni.silk@agri.ee, tel 625 6523).

2. Eelnõu sisu

Eelnõu §ga 1 sätestatakse määruse reguleerimisala.

Eelnõu §ga 2 sätestatakse toetuse määr, mis on ühe meetri 60–90 cm kõrguse kiviaia taastamise eest 250 krooni ja ühe meetri üle 90 cm kiviaia taastamise eest 391 krooni.

Eelnõu § 3 lõikega 1 sätestatakse nende isikute ring, kes võivad toetust taotleda. Eelnõu kohaselt võivad toetust taotleda füüsiline isik, juriidiline isik, seltsing ning muu isikute juriidilise staatusega ühendus. Kuna kiviaiad on olnud osa Eesti pärandkultuurist ja kiviaia ladumisega on ajalooliselt iga talumees ise hakkama saanud, on ka määruse eelnõus toetust taotlevate isikute ring selle oskuse säilimise huvides toodud laia isikutehulgana.

Lõikes 2 sätestatakse, mida loetakse antud määruse kontekstis kiviaia taastamiseks. Kiviaia taastamise toetust võib taotleda olemasoleva kiviaia või selle osa (edaspidi *kiviaed*) lahtivõtmise ja uuesti ülesladumise eest. Samuti võib toetust taotleda olemasoleva kiviaia esialgse mahu taastamise eest, mille käigus suurendatakse olemasoleva kiviaia mahtu poole võrra tema esialgsest mahust. Sellisel juhul jäetakse vana ja originaalne kiviaia osa üldjuhul puutumata ning vanast kiviaiast allesjäänud osale lisatakse kive juurde. Taastamise käigus puhastatakse vana kiviaed ka võsast, kuid üksikud puud on soovitatav jätta siiski kiviaeda alles. Täpsemaid suuniseid võib küsida muinsuskaitseinspektori käest.

Lõikes 3 sätestatakse piirkonnad, kuhu võib kiviaeda taastada. Toetust võib taotleda selles piirkonnas taastatava kiviaia kohta, kus kiviaed on traditsiooniliselt esinenud. Kiviaia võib taastada maal, kus kunagine kiviaia asukoht on visuaalselt tuvastatav. Kui 100 m kiviaiast on looduses säilinud vaid 10 m, siis taastamiseks loetakse vaid selle 10 m aiosa lahtivõtmist ja uuesti üles ladumist, täiendamist või võsast puhastamist. Ülejäänud osa st 90 m ülesladumist loetakse käesoleva määruse mõistes rajamiseks ja sellele toetust ei maksta. Samuti ei maksta toetust sellele osale kiviaiast, mis hooldamist ei vaja. Need peab taotlusel välja arvestama.

Kiviaiad peavad olema selles piirkonnas levinud, kuhu soovitakse vana taastada. Levikupiirkond sõltub maa kivisusest – mida kivisem maa oli, seda enam olid seal ka kiviaiad levinud. Kiviaedade levikukaart on avaldatud 2005. a trükises “Kiviaia rajamine, taastamine ja hooldamine” (autorid Madis Rennu ja Dan Lukas). Uutes asumites ei ole kiviaiad traditsioonilised. Vahepealsetel aegadel (eelkõige nõukogude perioodil) eemaldati suurte põllumassiivide loomise käigus palju kiviaedu. Ka paljud külade ääres olnud traditsioonilised kiviaiad on kadunud, osa neist eemaldati teede laiendamisel, palju kasutati

aga kive ka tee-ehitusel killustiku valmistamiseks või muudel juhtudel ehitusel täitematerjalina.

Lähtudes nõukogu määruse (EÜ) nr 1698/2005 artiklist 41, mille kohaselt toetatakse vaid põllumajandusliku keskkonnatoetuse või muude põllumajanduse keskkonnaeesmärkide saavutamiseks vajalikke kiviaedu, siis lõike 4 kohaselt võib kiviaia taastada maal, kus vähemalt 80% taastatavast kiviaiast asub nõuetekohaselt hooldatud põllumajandusmaal või piirneb (st üks pool kiviaiast) vahetult vähemalt 80% ulatuses põllumajandusmaaga. Ka arengukava peatükis 2.5.1 toodud toetuse eesmärkide kohaselt ei saa arengukava 2. telje raames toetada kõiki kiviaedu (nt selliseid, mis on külas küll traditsioonilised, kuid ei piirne põllumajandusmaaga), vaid ainult põllumajandustegevusega seotud kiviaedu. Meetme eesmärgiks on:

- 1) säilitada ja suurendada maastike esteetilist väärtust;
- 2) luua elupaiku ning suurendada bioloogilist ja maastikulist mitmekesisust;
- 3) säilitada maastiku ajaloolist ja kultuurilist väärtust.

Samal põhjusel ei toetata piirdemüüre, mis asuvad kirikute, mõisate või kalmistute ääres. Kui kirik, mõis või kalmistu piirneb vähemalt 80% ulatuses nõuete kohaselt hooldatud põllumajandusmaaga, võib seal taastada kuivlaona laotava kiviaia.

Nõuetekohaselt hooldatud põllumajandusmaaks loetakse põllumajandusmaad, kus kasvatatakse toetuse taotlemise aastal põllumajanduskultuure või mida on hooldatud, kasutades selliseid agrotehnilisi võtteid, mis välistavad ebasoovitava taimestiku ulatuslikku levikut ning võimaldavad seda maad kasutusele võtta põllumajandusliku tegevusega tegelemiseks ilma lisakuludeta järgmisel kasvuperioodil.

Toetust võib taotleda ka kiviaia taastamiseks, mis asub põllumajandusmaal või piirneb põllumajandusmaaga, mis ei ole kantud põllumajandustoetuste ja põllumassiivide registrisse. Selliseks maaks loetakse eelkõige teatud tüüpi poollooduslikke kooslusi (nt puisniidud, puiskarjamaad, alvarid). Samas peavad ka need maad olema hooldatud. Põllumajandusmaaks ei loeta selle määruse mõistes aga parkide ja muruplatside alust maad.

Aia kui terviku taastamise põhimõtteid silmas pidades ei katkesta kiviaeda aia sees olev värav, mulk jms, kuid nende kohta toetust ei maksta. Kuna statistiliselt loetakse kraavid põllumajandusmaa hulka, võib toetust taotleda kraaviga piirneva kiviaia taastamiseks juhul, kui kraav piirneb omakorda põllumajandusmaaga.

Toetust võib taotleda ka maale, mis ei ole taotleja omandis. Seejuures peab aga taotleja lähtuma vastavatest õigusnormidest, et eraomandiga seonduvaid õigusi ja kohustusi ei rikutaks.

Toetust võib taotleda üksnes sellise kiviaia kohta, mille kohta ei ole varem riigieelarvelistest või muudest Euroopa Liidu või välisabivahenditest kiviaia rajamiseks, taastamiseks või hooldamiseks toetust saadud.

Vähim kiviaia pikkus, mille taastamiseks toetust võib taotleda, on viis meetrit.

Eelnõu §ga 4 sätestatakse nõuded kiviaia taastamise kohta. Taotleja peab taastama piirkonnale omase kujundusega kiviaia, ladumisel peab kasutama piirkonnale omaseid kive ja ladumisviisi. Toetust makstakse vaid kiviaedade eest, mis on kuivlaona laotud. Kiviaedu, kus kasutatakse sideaineid (mört, tsement, lubi ja savi jmt) ei toetata.

Levinumad kiviaia tüübid kasutatava kivi ning asukoha ja ladumisviisi järgi on toodud 2005. a trükises “Kiviaia rajamine, taastamine ja hooldamine” (Madis Rennu, Dan Lukas):
<http://www.agri.ee/public/juurkataloog/MAAELU/MAK/buklett5.pdf>

Taotlejatel on soovitatav toetuse taotlemisel sellele trükisele tugineda. Nagu kinnitavad vanad fotod ja kohalike elanike mälestused, ei olnud kiviaedade dekoratiivsel väljanägemisel saja aasta eest suurt tähtsust. Kive ei valitud sobivuse järgi, vaid põllult toodud kivid paigutati lähimasse aeda. Kõige olulisem oli aia funktsionaalsus ja vastupidavus. Kiviaedu kasutati eelkõige selleks, et takistada loomade liikumist teatud aladele, puhastada pinnast kividest, ladustada kive või harvemal juhul märgistada piiri talude vahel. Maamajapidamistes hakati taastusele suuremat tähelepanu pöörama 1930. aastatel koos iluaedade tekkimisega. Täna on lihtne ja praktiline kiviaed muutunud moodsaks dekoratiivelemendiks, mille puhul peetakse oluliseks seda, et aed oleks laotud sirgelt ja ühtlaselt. Samas ei peaks seda aga ka tänapäeval rajatavatelt kiviaedadelt eeldama. Kiviaedades kasutatud kivid olid vanasti suure tõenäosusega pärit samalt põllult, heinamaalt või karjamaalt, mille kaitseks see aed oli rajatud. Kasutati nii raudkivi kui paekivi. Aia kuju dikteeris maastik, kivide suurus, kuju, värvus, kvaliteet ja kogus (Lukas, Rennu, 2005).

Määruse kohaselt peavad kiviaia kõrgus ja laius olema piirkonnale omased. Kiviaia kõrgus peab olema vähemalt 60 cm ning alumise kivirea laius peab olema keskmiselt suurem kiviaia kõrgusest, välja arvatud juhul, kui piirkonnale omane alumise kivirea laius on väiksem kiviaia kõrgusest. Valdavas osas ehitatakse aiad pigem laiemad kui kõrgemad. Selline ladumisviis kindlustab aia stabiilsuse ja edaspidise lihtsama hoolduse ning jätab võimaluse vajadusel kive lisada. Alus (esimene kiht kive) on alati aia kõige laiem osa, mis koondub järgmiste kivikihtidega. Mittekoonduvaid aedu võib kohata kirikuaedade ja mõisaparkide piiretena ning enamasti on nende ehitamisel kasutatud paekivi ja sideainet. Siiski esineb Põhja-Eesti paekivialadel traditsiooniliselt ka kitsaid ja kõrgeid paekiviaedu, mille alumise kivirea laius ei ole keskmiselt suurem kiviaia kõrgusest. Need aiad on laotud kvaliteetsetest vabakujulistest paeplaatidest, mille ladumise tehnoloogia ei vaja laiemat alumist osa. Seetõttu on neis ajalooliselt välja kujunenud piirkondades lubatud taastada kiviaedu, kus alumise kivirea laius on väiksem kiviaia kõrgusest.

Kooskõlas “Muinsuskaitseadusega”, “Looduskaitseadusega”, “Veeseadusega” ja “Maapõueseadusega” on kiviaia taastamiseks kasutatavaid kive keelatud võtta kinnismälestisest, veekogust, ranna ja kalda piiranguvööndist, veekaitsevööndist, väärtuslikust ajaloolise asustusstruktuuri elemendilt, sh kiviehitise ja puitehitise varemed ja taluase ning väärtuslikust maastikuelemendilt, sh kiviaed, kivikülv, kivimurd ja tehiskivikangur. Põllu keskel või ääres asuvast kivikuhjatisest võib kive võtta üksnes kuni 1/3 ulatuses või juhul, kui kivikuhjatis on tekkinud vähem kui 5 aastat tagasi. Kivikuhjatiseid on olulised maastikuelemendid, mis täidavad elupaigalise funktsiooni tõttu ühtlasi ka bioloogilise mitmekesisuse säilitamise eesmärke. Kuna kiviaedu rajatakse ja taastatakse samuti bioloogilise ja maastikulise mitmekesisuse suurendamise eesmärgil, lubatakse kivikuhjatisest kive võtta vaid piiratud juhtudel. Vanade kiviaedade kaudu säilitame vana maastikustruktuuri.

Kiviaia taastamisel võib kasutada kive kooskõlas “Maapõueseaduse” §-dega 59 ja 60. Kinnisasja omanikul või kinnisasja kasutusõigust omaval isikul on õigus käsutada, kaasa arvatud kaubastada ehitise püstitamise, maaparandustööde või põllumajandustööde käigus tekkivat ja ülejäävat kaevist. Ehitise püstitamisel maapõues tehtavate tööde, nagu kraavi, vundamendi ja allmaaehitise rajamise ning maaparandustööde ja põllumajandustööde käigus kaevise tekitamist ja kasutamist ei käsitata kaevandamisena. Kaevise võõrandamine või selle

väljaspool kinnisasja kasutamine on lubatud ainult Keskkonnaameti nõusolekul. Nõusolek loetakse antuks, kui sellest on eelnevalt kirjalikult teavitatud Keskkonnaametit ning viimane ei ole kahe nädala jooksul teate saamisest arvates nõusoleku andmisest keeldunud. Kui Keskkonnaamet vajab teate esitajalt täiendavaid andmeid, pikeneb nõusoleku andmisest keeldumise tähtaeg andmete saamiseks kulunud aja võrra. Teates tuleb kirjeldada võõrandatava või väljaspool kinnisasja kasutatava kaevis kogust ja kvaliteeti, kui see on teada, ning kaevis kasutamise asukohta, kui kaevist kavatakse kasutada väljaspool kinnisasja. Teatele lisatakse tegevuse, mille käigus kaevis tekib, kalenderplaan ja olemasoleva plaanimaterjali alusel koostatud tegevuse asukoha plaan ning koopia asjaomasest tegevusloast või asjaomase projektdokumentatsiooni koopia, kui need on nõutavad tegevuse korraldamiseks. Nõusoleku andmisest keeldutakse, kui:

- võõrandatav või väljaspool kinnisasja kasutatav kaevis ei ole saanud ehitise püstitamise, maaparandustööde või põllumajandustööde käigus;
- kivimit või setendit on looduslikust seisundist eemaldatud suuremas koguses, kui see oli vajalik ehitise püstitamiseks, maaparandustöödeks või põllumajandustöödeks;
- kaevis kasutamise korral väljaspool kinnisasja ei ole eespool nimetatud teatele lisatud nõutud dokumente.

Eelnõu §ga 5 sätestatakse nõuded taotluse kohta ja taotluse esitamise tähtaeg. PRIA teatab taotluse esitamise tähtaja ametlikus väljaandes Ametlikud Teadaanded ja teeb asjakohase informatsiooni kättesaadavaks ka oma veebilehel. Toetuse andmiseks on kavas korraldada mitu taotlusvoor, esimene voor toimus 2008. a detsembris – 2009. a jaanuaris, teine taotlusvoor on kavas avada 2010. a juulis. Taotlusi ei võeta vastu jooksvalt, vaid teatud ajavahemiku jooksul. Euroopa Liidu ühise põllumajanduspoliitika rakendamise seaduse kohaselt kehtestab põllumajandusminister igal eelarveaastal antavate maaelu arengu toetuste liigid ja toetatavad tegevused.

Taotleja esitab taotluse ja kiviaia asukohta kajastava kaardi selleks ettenähtud tähtajal PRIA-le. Kaartidena võib kasutada PRIA põllumassiivide kaarti, Maa-Ameti kaardirakendust, katastrikaarti vm kaarti, kus saab taastatava kiviaia asukoha ära näidata.

Kui taotleja andmed ei ole kantud põllumajandustoetuste ja põllumassiivide registrisse, esitab ta koos taotlusega PRIA-le "Euroopa Liidu ühise põllumajanduspoliitika rakendamise seaduse" § 90 lõikes 1 nimetatud avalduse oma andmete kandmiseks registrisse.

Taotleja võib ühe ettenähtud tähtajal esitada ühe taotluse. Ühe aasta jooksul enne taotluse esitamise tähtaja esimest päeva võib kiviaeda taastada kuni 5 meetri ulatuses. Kui üldiselt makstakse investeeringutoetusi investeeringute eest, mis tehakse pärast taotluse esitamist, siis selle toetuse puhul on erandlikult lubatud teha väike osa (kuni 5 meetrit) investeeringust valmis enne toetuse taotlemist. Kuna pärast taotluse esitamist ja enne taotluse rahuldamise otsuse või taotluse rahuldamata jätmise otsust kontrollib PRIA kohapeal kavandatava tegevuse vastavust määruses sätestatud nõuetele, on seeläbi võimalik paremini kontrollida, kas kavandatav kiviaed taastatakse piirkonnale omase kujundusega (vastava ladumisviisi ja mõõtmetega). Lisaks on sellise normi sissekirjutamine ka taotlejatele soodsam, kuna loob võimaluse investeeringuga varem alustada. Selle põhjal saavad ka taotlejad otsustada, kuivõrd suures mahus nad soovivad kiviaeda teha.

Eelnõu §ga 6 sätestatakse taotluse vastuvõtmine, mille juures PRIA kontrollib nõutavate dokumentide olemasolu ja taotluse tähtaegset esitamist.

Eelnõu §ga 7 sätestatakse taotleja ja taotluse nõuetele vastavuse kontrollimine. PRIA kontrollib taotluse nõuetele vastavust ja selles esitatud andmete õigsust ning taotleja ja kavandatava tegevuse vastavust määruses sätestatud nõuetele. Taotleja ja kavandatava tegevuse nõuetele vastavuse kontrollimisse kaasab PRIA Muinsuskaitseameti (edaspidi *MKA*) eksperdi. Taotleja ja kavandatava tegevuse nõuetele vastavuse kontrollimisel määrab *MKA* ekspert sealhulgas ka piirkonnale iseloomuliku kiviaia tüübi ning visandab kiviaia läbilõike joonise (edaspidi koos *kiviaia määrang*). Taotleja peab kiviaia taastamise juures seda määrangut arvesse võtma.

Nõuetele vastavuse kontrollimiseks esitab PRIA *MKA*le ja Keskkonnainspeksioonile (edaspidi *KKI*) nimekirja kõikide taotlejate kohta. *MKA* ja *KKI* teavitavad PRIAt nendest taotlejatest, kes on ajavahemikul taotluse esitamise tähtaja esimesest päevast kuni toetuse maksamise otsustamiseni rikkunud § 4 lõikes 3 nimetatud "Muinsuskaitseaduses", "Looduskaitseaduses", "Veeseaduses" või "Maapõuseaduses" sätestatud nõuet, ning kelle suhtes on tehtud puuduse kõrvaldamiseks ettekirjutus, mis on jäetud tähtpäevaks täitmata, või kelle suhtes on jõustunud süüdimõistev otsus süüteo toimepanemise eest. Kiviaia taastamisel ei tohi rikkuda teisi väärtusi, mida peaks hakkama hiljem taastama. Pealegi on palju selliseid väärtusi seotud Eesti kultuuriloo ja on seetõttu hindamatu väärtusega. Lisaks on paljud objektid või alad, kus leidub samuti kive, võetud omakorda "Muinsuskaitseaduse", "Looduskaitseaduse" ja "Veeseaduse" alusel kaitse alla. Eelnevat arvesse võttes on sellistel juhtudel tegemist oluliste nõuete rikkumisega, mis ei lähe kokku toetuse eesmärkidega ja seetõttu jäetakse sellise tegevuse eest toetuse taotlus rahuldamata. Kui selgub, et taotleja on võtnud kive objektidelt, mille osas puudub PRIA kinnitus, ei jäeta taotlust siiski kohe rahuldamata vaid tehakse sellekohane ettekirjutus. Kui taotleja suudab tõestada, kust ta kivid võttis ja PRIA leiab, et neilt objektidelt võis kive võtta, taotlus rahuldatakse.

Kui taotleja ja taotluse nõuetele vastavuse kontrollimise käigus tehakse kindlaks, et taotleja või taotlus ei vasta vähemalt ühele toetuse saamise nõudele, taotluses on esitatud teadlikult valeandmeid või taotleja mõjutab taotluse menetlemist pettuse või ähvardusega või muul õigusvastasel viisil, taotleja ei võimalda kontrollida taotleja või taotluse vastavust toetuse saamise nõuetele või taotleja ei ole puuduste kõrvaldamiseks määratud tähtaja jooksul puudusi kõrvaldanud, teeb PRIA taotluse rahuldamata jätmise otsuse.

Taotleja ja taotlus vastavad toetuse saamiseks esitatud nõuetele, kui kõik omavahel võrreldavad andmed on samased ja nende seosed samasust kinnitavad, ei esine "Euroopa Liidu ühise põllumajanduspoliitika rakendamise seaduse" § 62 lõikes 2 nimetatud asjaolusid ning on täidetud kõik määruses sätestatud nõuded. Kui taotleja või taotlus ei vasta vähemalt ühele toetuse saamiseks esitatud nõudele, teeb PRIA taotluse rahuldamata jätmise otsuse.

Lõikega 3 on sätestatud erisus taotluste nõuetele vastavuse kontrollimiseks. Määruse § 8 lõikes 1 nimetatud juhul kontrollib PRIA vastuvõetud taotluse nõuetele vastavust ja selles esitatud andmete õigsust ning taotleja ja kavandatava tegevuse vastavust määruses sätestatud nõuetele alles pärast taotluste hindamist. Nõuetele vastavust kontrollitakse üksnes nende taotluste puhul, mis kuuluksid rahuldamisele hindamistulemuste alusel koostatud paremusjärjestuse kohaselt. Nimetatud sättega luuakse võimalus vähendada PRIA halduskoormust, näiteks juhaks kui taotlusi on esitatud tunduvalt suuremas mahus kui toetuse liigi eelarve ning on selge, et kõigi taotluste rahuldamiseks ei jätku rahalisi vahendeid. Sellisel juhul ei ole hindamise eelselt kõigi taotluste nõuetele vastavuse kontrollimine toetuse administreerimiseks vajalike ressursside kasutamise otstarbekuse seisukohalt õige. Nimetatud lõikega sätestatakse, et selle lõikega ette nähtud võimaluse rakendamise korral kontrollitakse

nõuetele vastavust pärast taotluste hindamise tulemusel taotluste paremusjärjestuse koostamist.

Määruse §ga 8 ja 9 sätestatakse taotluse hindamine, taotluste paremusjärjestuse koostamine ja taotluse hindamise kriteeriumid. Kui kõigi taotluste rahastamise summa ületab toetatava tegevuse rahastamise eelarve, hindab PRIA "Euroopa Liidu ühise põllumajanduspoliitika rakendamise seaduse" § 60 lõike 2 alusel taotlusi enne taotleja, taotluse ja kavandatava tegevuse nõuetele vastavuse kontrollimist §-s 9 toodud hindamiskriteeriumide alusel. Taotluste paremusjärjestuse koostamisel loetakse paremaks suurema hindepunktide summa saanud taotlus. Võrdsete näitajatega taotluste puhul eelistatakse taotlust, milles taotletav toetuse summa on väiksem.

Kuna toetus peab aitama kaasa põllumajanduskeskkonna parendamisele (looma nt elupaiku), siis juhul, kui taotlusi laekub enam kui eelarve võimaldab, antakse määruse § 9 kohaselt enam hindepunkte selliste taotluste kohta, milles taastada kavandatav kiviaed piirneb mõne põllumajandusliku keskkonnatoetuse nõuete kohaselt majandatud või looduskaitse all oleva põllumajandusmaaga. Hindepunktide andmise juures ei pea põllumajandusliku keskkonnatoetuse kohustus olema toetuse taotlejal. Toetuse andmise eesmärkidest lähtuvalt on oluline, et kiviaiaga piirnevat maad majandataks keskkonnasõbralike tootmisviiside kohaselt.

1. Kuna kiviaedu loetakse pärandkultuuriobjektideks ja neid rajati eelkõige poollooduslike koosluste juurde, antakse enam hindepunkte (neli hindepunkti) taotlejale, kes taotleb toetust sellise kiviaia taastamiseks, mis vähemalt 80% ulatuses asub kasutuses oleval põllumajandusmaal või piirneb kasutuses oleva põllumajandusmaaga, mille kohta on võetud arengukava raames poolloodusliku koosluse hooldamise kohustus.
2. Kuna ka mahepõllumajandus on traditsiooniline majandamisviis ja sageli seotud poollooduslike koosluste majandamisega, eelistatakse juhul, kui kiviaiaga piirneva maa kohta ei ole poolloodusliku koosluse hooldamise kohustust, järgmisena taotlejat, kes taotleb toetust sellise kiviaia taastamiseks, mis vähemalt 80% ulatuses asub kasutuses oleval põllumajandusmaal või piirneb kasutuses oleva põllumajandusmaaga, mille kohta on mahepõllumajandusliku tootmise kohustus (kolm hindepunkti).
3. Kui kiviaiaga piirneva maa kohta ei ole poolloodusliku koosluse hooldamise või mahepõllumajandusliku tootmise kohustust, eelistatakse kolmandana kahe hindepunkti andmisega taotlejat, kes taotleb toetust sellise kiviaia taastamiseks, mis vähemalt 80% ulatuses asub kasutuses oleval põllumajandusmaal või piirneb kasutuses oleva põllumajandusmaaga, mille kohta on keskkonnasõbraliku majandamise kohustus.
4. Kui kiviaiaga piirneva maa kohta ei ole poolloodusliku koosluse hooldamise, mahepõllumajandusliku tootmise või keskkonnasõbraliku majandamise kohustust, antakse 2 hindepunkti taotlusele, milles taotleja taotleb toetust sellise kiviaia taastamiseks, mis vähemalt 80% ulatuses asub "Looduskaitse seaduse" §-de 10 ja 11 alusel kaitse alla võetud kaitsealal või hoiualal. Kaitsealadeks loetakse rahvuspargid, looduskaitsealad ning maastikukaitsealad ning pärandkultuuri säilitamine ja hea looduskeskkonna tagamine on seal eriti oluline.

Põllumajandusmaa, kus kiviaed asub või millega ta piirneb, peab olema nõuete kohaselt hooldatud.

Taotleja, kes ei ole "Eesti maaelu arengukava 2004–2006" või arengukava raames saanud toetust kiviaia rajamise või taastamise eest, saab ühe hindepunkti (v. a kiviaed, mille kohta taotleja toetust taotleb).

Eelnõu §ga 10 sätestatakse taotluse rahuldamise ja rahuldamata jätmise kord. Kui kõigi nõuetele vastavate taotluste rahastamise summa ei ületa toetatava tegevuse rahastamise eelarvet ja taotlusi ei hinnata, rahuldatakse kõik nõuetele vastavad taotlused "Euroopa Liidu ühise põllumajanduspoliitika rakendamise seaduse" § 62 lõike 1 alusel. Kui taotluste hindamise tulemusel on koostatud taotluste paremusjärjestus, rahuldatakse parimad nõuetele vastavad taotlused "Euroopa Liidu ühise põllumajanduspoliitika rakendamise seaduse" § 60 lõike 5 punkti 2 alusel. Kui taotluse täies ulatuses rahuldamine ei ole võimalik või põhjendatud, võib PRIA teha taotluse osalise rahuldamise otsuse "Euroopa Liidu ühise põllumajanduspoliitika rakendamise seaduse" § 62 lõike 4 alusel.

PRIA teeb taotluse rahuldamise otsuse, taotluse osalise rahuldamise otsuse või taotluse rahuldamata jätmise otsuse 75 tööpäeva jooksul arvates taotluse esitamise tähtaja viimasest päevast.

Eelnõu §ga 11 sätestatakse muudatustest teavitamine. Alates taotluse esitamisest kuni viie aasta möödumiseni arvates PRIA poolt viimase toetusosa väljamaksmisest teavitab taotleja või toetuse saaja viivitamata PRIAt kirjalikult oma postiaadressi või kontaktandmete muutumisest. Alates taotluse esitamisest kuni viie aasta möödumiseni arvates PRIA poolt viimase toetusosa väljamaksmisest teavitab taotleja või toetuse saaja viivitamata PRIAt kirjalikult nõusoleku saamiseks:

- 1) kiviaia taastamisega seotud muudatusest;
- 2) toetuse saamisega seotud muust asjaolust, mille tõttu taotluses esitatud andmed ei ole enam täielikud või õiged.

Taotleja kooskõlastab taotlusel esitatud andmetes tehtud muudatused enne nendest PRIAle teavitamist MKAga.

Eelnõu §ga 12 sätestatakse nõuded toetuse saajale. Toetuse saaja peab taastama nõuetele vastava ning taotleja ja kavandatava tegevuse nõuetele vastavuse kontrollimisel eksperdi antud kiviaia määrangu kohase kiviaia taotluse rahuldamise otsuse tegemise päevale järgnevast päevast alates kahe aasta jooksul. Toetuse saaja esitab pärast kiviaia taastamist kahe aasta jooksul arvates taotluse rahuldamise otsuse tegemisest PRIAle määruse lisas 2 toodud vormi kohase aruande, mis sisaldab kiviaia taastamiseks tehtud tööde kirjeldust ning teavet tööde tegija ja kasutatud materjali päritolu kohta. Et vältida olukorda, kus iga paari meetri aia taastamise kohta hakatakse aruannet esitama, võib toetuse saaja esitada ühe kalendriaasta jooksul vaid ühe aruande.

Toetuse saaja on kohustatud:

- 1) tagama kiviaia säilimise vähemalt viie aasta jooksul arvates PRIA poolt viimase toetusosa väljamaksmisest. Tegemist on nõukogu määrusest (EÜ) nr 1698/2005 tuleneva investeeringutoetuste üldpõhimõttega;
- 2) säilitama selle isiku, kellelt toetuse saaja tellis teenust või tööd või ostis kaupa, väljastatud arve või arve-saatelehe ärakirja;
- 3) säilitama selle isiku, kellelt toetuse saaja tellis teenust või tööd või ostis kaupa, väljastatud osutatud teenuse, tehtud töö või müüdüd kauba üleandmist-vastuvõtmist tõendava dokumendi;
- 4) võimaldama teostada järelevalvet toetuse sihipärase ja tähtaegse kasutamise üle;
- 5) saadud toetusraha mittesihipärase kasutamise korral PRIA nõudmisel tagasi maksuma.

Eelnõu §ga 13 sätestatakse toetuse maksmine ja toetuse maksmisest keeldumine. PRIA otsustab toetuse maksmise sellise aja jooksul, et toetusraha oleks võimalik kanda toetuse saaja arvelduskontole kolme kuu jooksul arvates nõuetele vastava aruande saamisest.

Kui kohapealse kontrolli käigus tehakse kindlaks, et taastatud kiviaia kõrgus on alla 60 cm, tehakse taotlejale ettekirjutus puuduse kõrvaldamiseks. Kui taotleja taotles toetust 90 cm kiviaia kohta, kuid kohapeal leiti, et aed on keskmisena ühest või mõlemast küljest madalam kui 90 cm, makstakse toetust madalama toetusmäära kohaselt. Kiviaia pikkuseks, mille eest toetust makstakse, loetakse kohapeal mõõdetud kiviaia pikkus.

Toetust ei maksta "Euroopa Liidu ühise põllumajanduspoliitika rakendamise seaduse" § 62 lõike 5 teises lauses sätestatud juhtudel. Selle kohaselt maaelu arengu toetust ei maksta, kui pärast taotluse rahuldamist, kuid enne toetuse maksmist tehakse kindlaks taotluse rahuldamata jätmise alused või kui toetuse saaja ei ole täitnud toetuse saamise eelduseks olevaid tingimusi.

PRIA teeb taotluse rahuldamise otsuse muutmise otsuse või taotluse rahuldamise otsuse kehtetuks tunnistamise otsuse 25 tööpäeva jooksul arvates toetuse maksmisest keeldumise aluseks olevast asjaolust teada saamisest.

Kui PRIA on pärast taotluse rahuldamist kohapealse kontrolli käigus teinud kindlaks, et taastatud kiviaia pikkus on väiksem § 12 lõikes 2 nimetatud aruandes märgitud pikkusest, kohaldatakse komisjoni määruse (EÜ) nr 1975/2006 artiklit 31. Selle kohaselt arvutatakse väljamaksed selle põhjal, mis leitakse olevat abikõlblik. Liikmesriik vaatab läbi toetusesaaja esitatud maksenõude ja kehtestab abikõlblikud summad. Liikmesriik kehtestab:

- a) üksnes maksenõude alusel toetusesaajale makstava summa;
- b) pärast maksenõude abikõlblikkuse kontrolli toetusesaajale makstava summa.

Kui vastavalt lõigule a määratud summa ületab vastavalt lõigule b määratud summat rohkem kui 3 %, vähendatakse vastavalt lõigule b määratud summat. Vähendamise summa on kõnealuste summade vahe. Vähendamist ei rakendata, kui toetusesaaja suudab näidata, et ta ei ole süüdi mitteabikõlblike summade kaasamisel. Artiklite 28 ja 30 alusel tehtud kontrollide käigus avastatud mitteabikõlblikele kuludele kohaldatakse vähendamist *mutatis mutandis*.

Kui leitakse, et toetusesaaja on tahtlikult esitanud valeandmeid, arvatakse kõnealune tegevus Maaelu Arengu Euroopa Põllumajandusfondi (EAFRD) toetuse alt välja ning mis tahes selle tegevuse eest juba makstud summad nõutakse tagasi. Lisaks arvatakse toetusesaaja välja sama meetme alusel toetuse saamisest kõnealusel EAFRD aastal ning sellele järgneval EAFRD aastal.

Eelnõu §ga 14 sätestatakse dokumentide säilitamine. Toetuse taotlemisega ja tegevuse elluviimisega seotud dokumente säilitatakse PRIAs kuni 2025. aasta 31. detsembrini. Määruse alusel esitatud dokumente taotlejale ei tagastata. Nõukogu määruse (EÜ) nr 1290/2005 ühise põllumajanduspoliitika rahastamise kohta (ELT L 209, 11.08.2005, lk 1–25) artikli 28 kohaselt teeb komisjon programmi lõppmakse pärast maaelu arengu programmi rakendamise viimase aruande kättesaamist asjaomase prioriteedi kaasfinantseerimise määra, asjaomase maaelu arengu programmi rakendamise viimase eelarveaasta raamatupidamisaruannete ning asjakohase kontrollimise ja heakskiitmise otsuse alusel. Need raamatupidamisaruanded esitatakse komisjonile hiljemalt 30. juuniks 2016 ja need hõlmavad akrediteeritud makseasutuse poolt kuni 31. detsembrini 2015 tehtud kulusid. Lõppmakse tehakse hiljemalt kuus kuud pärast nimetatud teabe ja dokumentide kättesaamist. Pärast lõppmakse tegemist allesjäävad kohustused tasaarveldab komisjon kuue kuu jooksul. Liikmesriikide kogemus

näitab, et komisjoni viimane makse tavaliselt hilineb ja seepärast sätestatakse dokumentide säilitamise lõpptähtajana aasta 2025, mis peaks sisaldama ka väikese ajavaru.

Eelnõu §ga 15 sätestatakse, et põllumajandusministri 17. novembri 2008. a määrus nr 110 "Kiviaia rajamise ja taastamise toetuse saamise nõuded, toetuse taotlemise ja taotluse menetlemise täpsem kord" (RTL 2008, 94, 1299) tunnistatakse kehtetuks. 1. jaanuaril 2010. aastal jõustus uus "Euroopa Liidu ühise põllumajanduspoliitika rakendamise seadus" ja maaelu arengu toetuste määrused kehtestatakse uue seaduse alusel.

3. Eelnõu terminoloogia

Määruse eelnõus on kasutatud Euroopa Ühenduse Teatajas ilmunud eestikeelsetes Euroopa Liidu määrustes kasutatavaid termineid ja üldtunnustatud erialatermineid.

4. Eelnõu vastavus Euroopa Liidu õigustikule

Määruse eelnõu on kooskõlas komisjoni määrusega (EÜ) nr 1974/2006, milles sätestatakse nõukogu määruse (EÜ) nr 1698/2005 (Maaelu Arengu Euroopa Põllumajandusfondist (EAFRD) antavate maaelu arengu toetuste kohta) kohaldamise üksikasjalikud eeskirjad (ELT L 368, 23.12.2006, lk 15–73), komisjoni määrusega (EÜ) nr 1975/2006, millega kehtestatakse nõukogu määruse (EÜ) nr 1698/2005 rakendamise üksikasjalikud eeskirjad kontrollimenetluse rakendamise ja maaelu arengu toetusmeetmete nõuetele vastavuse kohta (ELT L 368, 23.12.2006, lk 74–84), nõukogu määrusega (EÜ) nr 1698/2005 Maaelu Arengu Euroopa Põllumajandusfondist (EAFRD) antavate maaelu arengu toetuste kohta (ELT L 277, 21.10.2005, lk 1–40), komisjoni määrusega (EÜ) nr 1122/2009, millega kehtestatakse nõukogu määruse (EÜ) nr 73/2009 üksikasjalikud rakenduseeskirjad seoses põllumajandustootjate otsetoetuskavade alusel makstavate toetuse nõuetele vastavusega, ümbersuunamisega ning ühtse haldus- ja kontrollisüsteemiga ning määruse (EÜ) 1234/2007 üksikasjalikud rakenduseeskirjad seoses veinisektori toetuskavade alusel makstavate toetuse nõuetele vastavusega (ELT L 316, 02.12.2009, lk 65–112), nõukogu määrusega (EÜ) nr 73/2009, millega kehtestatakse ühise põllumajanduspoliitika raames põllumajandustootjate suhtes kohaldatavate otsetoetuskavade ühiseeskirjad ja teatavad toetuskavad põllumajandustootjate jaoks, muudetakse määruseid (EÜ) nr 1290/2005, (EÜ) nr 247/2006, (EÜ) nr 378/2007 ning tunnistatakse kehtetuks määrus (EÜ) nr 1782/2003 (ELT L 30, 31.01.2009, lk 16–99) ning komisjoni määrusega (EÜ) nr 1290/2005 ühise põllumajanduspoliitika rahastamise kohta.

5. Määruse mõjud

Kiviaedade taastamisega luuakse ja säilitatakse paljudele põllumajandusmaastiku liikidele sobivad elupaigad, säilitatakse ja suurendatakse maastike esteetilist väärtust ning tagatakse kiviaedade kui kultuuripärandi säilimine.

6. Määruse rakendamiseks vajalikud kulutused

Maaelu arengu toetusi rahastatakse arengukava 2. ja 4. telje puhul 80% ulatuses Maaelu Arengu Euroopa Põllumajandusfondist ning 20% ulatuses Eesti riigi muudest tuludest. Aastatel 2007–2013 on arengukava alusel toetatava kiviaia taastamise toetuse eelarve kokku 54 miljonit krooni. Esimese taotlusvooru eelarve oli algselt 10 miljonit krooni, mida aga väga suure taotlejate arvu tõttu suurendati veel 10 miljoni krooni võrra. Teise, 2010. a kevadel toimuva taotlusvooru eelarve on 20 miljonit krooni.

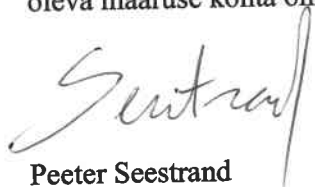
7. Määruse jõustumine

Määrus jõustub üldises korras.

8. Eelnõu koostamine

Eelnõu saadeti ministriumide eelnõude koostamise infosüsteemi eÕigus kaudu koostamiseks Kultuuriministriumile ja Rahandusministriumile. Eelnõu koostas märkusteta Rahandusministrium. Keskkonnaministrium ei ole Vabariigi Valitsuse 11. juuni 1996. a määruse nr 160 "Vabariigi Valitsuse reglemendi kinnitamine" punkti 25³ kohaselt ettenähtud tähtjaks eelnõude koostamise infosüsteemi kandnud kirja eelnõu heakskiitmise või eelnõuga põhjendatult nõustumata jätmise kohta ning ei ole taotlenud tähtja pikendamist ning seetõttu loetakse eelnõu koostatuks.

Määruse eelnõu saadeti ettepanekute saamiseks ka arengukava seirekomisjonile, kes e-õiguses oleva määruse kohta oma arvamust ei esitanud.

Peeter Seestrand
Välissuhete ja arenduse asekanter
kantsleri ülesannetes